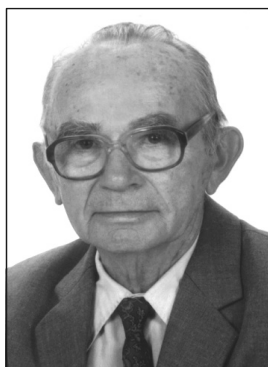

MARIAN SANIEWSKI¹, BARBARA ZAWADZKA²

Stanisław Wojciech Zagaja (1925-2004) – wspomnienie

W dniu 16 grudnia 2004 r. zmarł profesor zwyczajny, doktor habilitowany Stanisław Wojciech Zagaja, członek rzeczywisty PAN, wybitny hodowca i genetyk roślin sadowniczych.

Profesor Stanisław W. Zagaja urodził się 11 maja 1925 r. w Szczurowej, pow. Brzesko, gdzie rodzice Jego mieli gospodarstwo rolne. Szkołę średnią ukończył w 1946 r. w III Państwowym Gimnazjum i Liceum im. A. Mickiewicza w Tarnowie. W tym samym roku rozpoczął studia wyższe na Wydziale Rolniczo-Leśnym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, gdzie w 1950 r. uzyskał stopień magistra inżyniera nauk rolniczych, ze specjalnością sadownictwo. Profesor miał dwóch braci i dwie siostry, wszyscy ukończyli studia wyższe.

Profesor S.W. Zagaja mówił, że Jego marzeniem było pozostanie na wsi i praca na roli.

W latach 1950-1952 pracował na stanowisku asystenta w Dziale Sadowniczym Zakładu Dendrologii i Pomologii PAN w Kórniku k. Poznania, pod kierunkiem profesora Stefana Białoboka.

W 1953 r. podjął pracę w Instytucie Sadownictwa w Skierniewicach, kierowanym przez prof. dr. Szczepana Pieniżka i w latach 1953-1955 był kierownikiem Zakładu Szkółkarstwa. W 1956 r. został powołany na dyrektora Zakładu Doświadczalnego w Świerkłańcu k. Tarnowskich Gór. W latach 1957-1959 przebywał na studiach doktoranckich na Rutgers University w New Brunswick N.J. w USA. Studia doktoranckie zakończył uzyskaniem stopnia doktora filozofii w zakresie sadownictwa. Stopień naukowy doktora habilitowanego otrzymał w 1962 r. na Wydziale Ogrodniczym SGGW w Warszawie.

W 1970 r. uzyskał tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego, a w 1976 r. tytuł profesora zwyczajnego.

Profesor S.W. Zagaja w latach 1959-1976 był kierownikiem Zakładu Hodowli, Oceny Odmian i Szkółkarstwa Roślin Sadowniczych. W roku 1970 został powołany na zastępcę dyrektora ds. naukowych, a w latach 1985-1990, tj. do czasu przejścia na emeryturę, był dyrektorem Instytutu Sadownictwa i Kwaciarsstwa w Skierniewicach.

W latach 1965-1967 pracował w FAO, pełniąc funkcję dyrektora Crop Research and Introduction Centre w Izmirze w Turcji. Po powrocie do Polski, w latach 1968-1969, został powołany na stanowisko dyrektora Departamentu Nauki w Ministerstwie Rolnictwa.

Od 1970 r. profesor Zagaja był współpracownikiem Polsko-Amerykańskiej Wymiany Rolniczej, sponsorowanej w USA przez Church of the Brethren, a w latach 1985-1993 był jej

¹ Prof. dr hab. Marian Saniewski, członek korespondent PAN, Instytut Sadownictwa i Kwaciarsstwa w Skierniewicach

² Doc. dr Barbara Zawadzka, em. prac. Instytutu Sadownictwa i Kwaciarsstwa w Skierniewicach

współdyrektorem. W 1993 r. współpraca została zakończona na wniosek strony amerykańskiej.

Od 1973 r. był członkiem Międzynarodowego Towarzystwa Nauk Ogrodniczych (*International Society for Horticultural Science*), a w latach 1986-1994 reprezentował Polskę w Radzie Towarzystwa. Był członkiem Komitetu Nauk Ogrodniczych PAN od chwili jego powołania w 1972 r., a w latach 1978-1980 i 1984-1989 pełnił funkcję przewodniczącego tego Komitetu. Był też członkiem Polskiego Towarzystwa Nauk Ogrodniczych od momentu jego założenia, a także został jego członkiem honorowym.

W 1983 r. profesor S.W. Zagaja został wybrany na członka korespondenta Polskiej Akademii Nauk, a w 1998 r. został członkiem rzeczywistym PAN.

Przez wiele lat był członkiem Centralnej Komisji do spraw Tytułu Naukowego i Stopni Naukowych.

W działalności naukowej Profesora należy wyróżnić kilka wątków związanych bezpośrednio lub pośrednio z hodowlą i genetyką drzew owocowych.

Prace badawcze z dziedziny i nasiennictwa dotyczyły poznania, w jakiej fazie rozwoju zarodków powstaje w nich mechanizm fizjologiczny blokujący kiełkowanie nasion (spoczynek posprzętny) i opracowania metody uzyskiwania siewek z przedwcześnie zamierających w owocach nasion. W wyniku badań z tego zakresu, będących tematami pracy doktorskiej i habilitacyjnej, Profesor opracował taką metodę, a wyniki tych badań opublikował m.in. w pracy pt. *The responses of immature peach embryos to low temperature treatments* – Proc. Amer. Soc. Hort. Sci., 75: 171-180 (1960) i w pracy pt. *After-ripening requirements of immature fruit tree embryos* – Hort. Res., 2: 19-34 (1962).

Prace prowadzone wspólnie z Ministerstwem Rolnictwa USA w ramach programu PL 480 (znanego później jako Fundusz Marii Skłodowskiej-Curie), miały na celu wykorzysta-

nie prymitywnych i dzikich form drzew owocowych pochodzenia azjatyckiego i wschodnio-europejskiego w hodowli nowych odmian, bardziej odpornych na mróz. Badania te profesor S.W. Zagaja prowadził ze współpracownikami przez dwanaście lat i zostały zakończone sprawozdaniami za okresy czteroletnie, przekazanymi do Ministerstwa Rolnictwa USA oraz publikacją w formie referatu wiodącego pt. *Breeding of cold hardy fruit trees* – Proc. Intern. Hort. Congress, 3: 9-17 (1974), wygłoszonego na Kongresie Międzynarodowego Towarzystwa Nauk Ogrodniczych w Warszawie w 1974 r. Praktycznym wydźwiękiem tych prac było wyhodowanie serii podkładek wegetatywnych jabłoni, dwóch odmian brzoskwini, trzech odmian wiśni oraz materiału roślinnego wykorzystywanego w pracach hodowlanych w Polsce i w USA.

Celem badań organizowanych i prowadzonych przez prof. Zagaję z udziałem międzynarodowych ekip naukowych na terenie Turcji było gromadzenie i dokumentowanie zasobów genowych roślin uprawnych na tamtym terenie. W Banku Genów w Izmirze zostały złożone tysiące zebranych podczas ekspedycji próbek nasion, zaś efekty badań Profesora nad roślinami sadowniczymi zostały opublikowane w 1970 r. w pracy pt. *Temperate zone fruits*, w wydawnictwie zbiorowym pod redakcją O.H. Frankel i E. Bennett *Genetic resources in plants, their exploration and conservation*, Philadelphia, Penn.: F.A. Davis Co., str. 327-333.

Badania prowadzone przez profesora S.W. Zagaję w USA w 1982 r. dotyczyły identyfikacji i dziedziczenia mechanizmów genetycznych regulujących siłę wzrostu drzew jabłoni. Badania można było przeprowadzić dzięki istnieniu w stacji doświadczalnej w Beltsville (MA) około 3000 znajdujących się w stanie pełnego owocowania siewek jabłoni ze znanym rodowodem. Stwierdzono, że siła wzrostu drzew jabłoni regulowana jest przez co najmniej trzy, niezależnie działające wielogenowe mechanizmy genetyczne. Wyniki tych

badania profesor S.W. Zagaja wspólnie z prof. M. Faustem opublikowali w pracy pt. *Population analysis of vigour and growth pattern of apple seedlings with short internode parentage* – J. Amer. Soc. Hort. Sci. 108(6): 93-94 (1983).

Bardzo ważny wątek działalności profesora S.W. Zagaja stanowiły badania nad wyhodowaniem nowych odmian drzew owocowych oraz nad oceną wartości użytkowej odmian pochodzenia zagranicznego. Oprócz uzyskania wspomnianych już nowych podkładek brzoskwini i wiśni, profesor S.W. Zagaja wyhodował wraz ze współpracownikami trzy odmiany jabłoni, odgrywające liczącą się rolę w towarowej produkcji owoców w Polsce. Kilkanaście ocenianych przez profesora S.W. Zagaję odmian zagranicznych różnych gatunków drzew owocowych zostało wpisanych do Rejestru Odmian.

Spośród ponad 100 opublikowanych oryginalnych i książkowych publikacji naukowych do najcenniejszych profesor S.W. Zagaja zaliczał (oprócz już cytowanych) współautorstwo podręczników akademickich: *Methods in Fruit Breeding*, wydany w 1983 r. przez Purdue University Press (USA) oraz *Sadownictwo* (podręcznik akademicki) wydanie X (1983) i XI (2000), wyd. PWRiL.

Profesor Stanisław Zagaja wypromował kilku doktorów (a jeden z Jego uczniów, profesor Edward Żurawicz, jest obecnie zastępcą dyrektora Instytutu Sadownictwa i Kwiaciarnictwa w Skierniewicach). Był recenzentem wielu prac doktorskich, prac habilitacyjnych i dorobku naukowego osób ubiegających się o stopień naukowy doktora habilitowanego i tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego i zwyczajnego.

Za działalność naukową i organizacyjną profesor S.W. Zagaja był wyróżniony licznymi nagrodami naukowymi, odznaczeniami państwowymi i regionalnymi. Otrzymał m.in.: Nagrodę V Wydziału Nauk Rolniczych i Leśnych PAN w 1976 r., Państwową nagrodę zespołową I stopnia w 1978 r., list gratulacyjny sekretarza sta-

nu ds. rolnictwa USA roku 1977, medal im. Michała Oczapowskiego Wydziału V PAN w 1999 r., Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski w 2001 r.

Profesor S.W. Zagaja był wybitnym naukowcem, oddanym bezgranicznie swojej pracy. Będąc na emeryturze, był wybierany przez pracowników do Rady Naukowej Instytutu Sadownictwa i Kwiaciarnictwa w Skierniewicach, a Jego rady i głosy w dyskusji były zawsze pełne troski o rozwój Instytutu, trafnie też doradzał w różnych sprawach.

Jako członek rad redakcyjnych czasopism wydawanych w Instytucie Sadownictwa i Kwiaciarnictwa („Journal of Fruit and Ornamental Plant Research”, „Zeszyty Naukowe Instytutu Sadownictwa i Kwiaciarnictwa w Skierniewicach”) dbał o należyty poziom prac publikowanych w tych czasopismach.

Profesor był człowiekiem bardzo uczciwym i dobrym – służył pomocą, kiedy tylko różne sytuacje tego wymagały. Z natury był impulsywny, mówił prawdę w oczy, przez pracowników był postrzegany jako sprawiedliwy i życzliwy, wybitny Uczony. Takim Profesorem pozostanie w naszej pamięci*.

* Przy pisaniu tego tekstu korzystano z noty autobiograficznej Profesora Stanisława Wojciecha Zagaj z dnia 18 września 2003 r.